

Grzegorz Kaszyński

Krótki logion Mateusza 28:19,20 w hebrajskiej Ewangelii według Mateusza z dzieła Szem-Toba

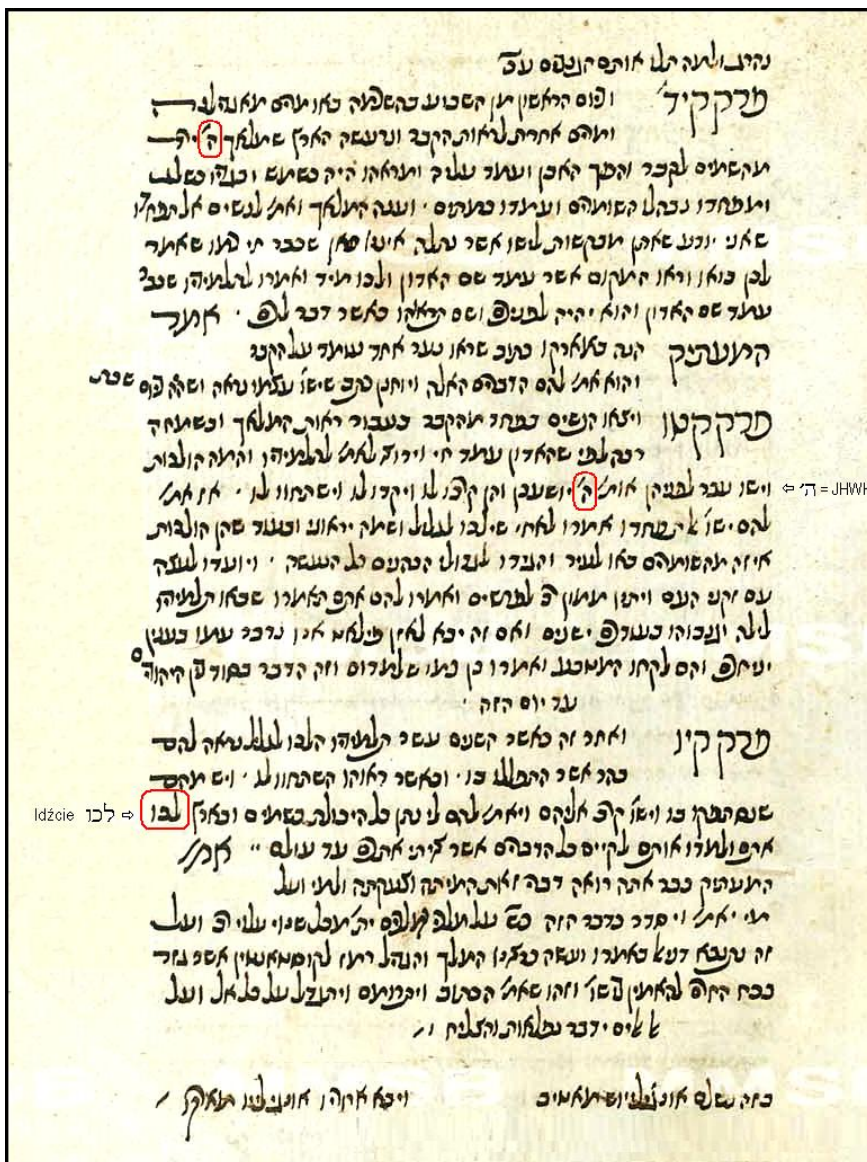
HEBRAJSKI tekst Mt 28:19^{SzTb} według manuskryptu przechowywanego w bibliotece Uniwersytetu w Lejdzie (Holandia) brzmi następująco:

19 לכו אתם

20 ולמדו אותם לקיים כל הדברים אשר ציויתי אתכם עד עולם.

19 Idźcie

20 i uczcie ich przestrzegać wszystkie słowa, które wam nakazałem, po czas niezmierny.

Dla porównania, trzy inne średniowieczne hebr. wersje EM zawierają wzmiankę o chrzcie „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” (BT):

- Sebastian Münster (1537): וטבלו אותם בשם האב והבן והרוח הקדש
- Jean Cinqarbres (1551): וכאשר הלכו הנח אותם בשם האב והבן והרוח הקדש
- Jean du Tillet (1555): וטבלו אותם בשם האב והבן ורוח הקדש.

Jak widzimy, wariant obecny w Mt^{SzTb} zawiera *najkrótszą* ze znanych wersji tekstu Mt 28:19,20, co czyni go „wyjątkowym”.¹

Jeśli chodzi o werse 19, nie zawiera on polecenia wymarszu do wszystkich narodów z nauką Jezusa, nie ma w nim nakazu udzielania chrztu w czyimkolwiek imieniu. Wydaje się, że zawierał on jakąś dalszą treść, bo bez niej niejasna jest grupa kryjąca się za zaimkiem אֲנִי („ich”) w w. 20 („uczcie *ich* przestrzegać wszystkie słowa, które wam nakazałem”). Najbliższy kontekst nie zawiera żadnej gramatycznej wskazówki, która byłaby pomocna w ustaleniu, czy zlecona przez Jezusa misja nauczania miała obejmować tylko Żydów czy też ludzi ze wszystkich narodów. Jeśli tak było, trudno dokładnie powiedzieć dlaczego pominął ją Szem-Tob lub któryś z żydowskich kopistów tej Ewangelii przed nim.

Natomiast co do werse 20, nie występują w nim słowa „oto ja jestem z wami przez wszystkie dni”. Według gr. Mt Jezus nakazał ewangelizować narody „aż do zakończenia doczesnej epoki (wieku)”, natomiast według Mt^{SzTb} kampania nauczania ma trwać „po czas niezmierny”. Chociaż gr. Mt zawiera tu 3 słowa *héos tes synteleías tou aionos*, a w Mt^{SzTb} występują 2 *‘ad ‘olám*, mogą one przekazywać ten sam lub podobny sens, przy czym wersja grecka wyraża jasno i precyzyjnie myśl o *ustaniu* pewnego dnia ogólnoświatowego dzieła ewangelizacji.

Istnieją podstawy by sądzić, że nietypowy wariant tekstu Mt 28:19^{SzTb} mógł powstać przed soborem nicejskim z 325 roku! Otóż w okresie przed- i okolonicejskim można się spotkać z takimi cytatami Mt 28:19, które nie brzmią dokładnie tak samo jak we współczesnych przekładach Biblii, a nawet nie zawierają słów „chrzcząc ich w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” (BT), natomiast od przełomu IV/V wieku brzmienie tekstu Mt 28:19 ma w zasadzie ustabilizowaną treść w manuskryptach, dlatego trudno wyobrazić sobie powstanie wariantu „Idźcie i uczcie ich przestrzegać wszystkie słowa, itd.” w Mt^{SzTb} od V wieku wzyż.

W 1901 roku Frederick C. Conybeare, brytyjski krytyk tekstu i prof. teologii na Oxford University, postulował, że obecny w kilku dziełach Euzebiusza z Cezarei cytat Mt 28:19, który zamiast potrójnej frazy zawiera wyrażenie „w imię moje”, pochodził z kodeksów przechowywanych w bibliotece w Cezarei. Pogląd ten podzielał później np. prof. David Flusser z Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie.² Co ciekawe, Hieronim ok. 400 roku napisał o hebrajskiej Ewangelii Mateusza:

Tekst hebrajski DO DZIŚ SIĘ PRZECHOWUJE W BIBLIOTECE W CEZAREI, którą męczennik Pamfilos z wielką starannością utworzył.³

Jeśli Hieronim mówił prawdę, to

Tekst Euzebiusza z Cezarei mógłby być greckim tłumaczeniem tej alternatywnej, hebrajskiej wersji pierwszej Ewangelii.⁴

Wprawdzie istnieje wśród uczonych spór o status frazy „w imię moje” w cytatach Mt 28:19 u Euzebiusza (jedni sądzą, że to twór sztuczny, a drudzy — że to wariant, który rzeczywiście występował w manuskryptach), ale wydaje się, że negowanie jej związku z manuskryptami nie ma solidnych podstaw.⁵

¹ James D. TABOR, „Christian Origins and New Testament: A Hebrew Gospel of Matthew”, 1999, s. 2 z 4, <https://clas-pages.uncc.edu/james-tabor/christian-origins-and-the-new-testament/the-hebrew-gospel-of-matthew/> ⁶⁻⁰⁶⁻²⁰¹⁷.

² David FLUSSER, *Judaism and Origin of Christianity*, t. 2, The Magness Press, Jerusalem 2001, s. 175.

³ HIERONIM, *O znakomitych mężach*, tłum. W. SZOLDRSKI, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1970, s. 30, duże litery dodane.

⁴ Piotr GONISZEWSKI, „Egzegeza Mt 28,16-20 z hebrajskiej wersji Ewangelii wg św. Mateusza (ShemTob)”, *Studia Koszalińsko-Kolobrzskie*, Nr 22/2015, s. 16 [11-19], http://www.skkskoszalin.pl/skk_22_2015/01_goniszewski_piotr.pdf ¹²⁻⁰⁹⁻²⁰¹⁶.

⁵ Grzegorz KASZYŃSKI, *Ewangelia według Mateusza z dzieła Szem-Toba* אֲנִי וְהַבֶּן וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ 'Ewen Bōhan (Kamień Wypróbowany) — wydanie z tekstem hebrajskim, przypisami, Dodatkiem Analitycznym oraz uwypukleniem różnic wobec kanonicznego tekstu, Dodatek 12: Mateusza 28:19,20, podtytuł: „Analiza cytatów Mt 28:19 w dziełach Euzebiusza”, s. 521-

Jak już wspomniano, brak słów „chrzcząc ich w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” (BT) w Mt^{SzTb} może wskazywać, że ten wariant pochodzi z okresu między I a IV w. Jeśli akceptujemy takie datowanie, to należy dopuścić wniosek, że wyrażenie „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” może być nieoryginalne. Taką możliwość wspierają paralelne teksty: „ze względu na *jego* imię” (Łk 24:47), „za sprawą *jego* imienia” (Jn 20:31) i „będziecie *moimi* świadkami” (Dz 1:8), gdzie mamy odwołania tylko do imienia Jezusa (w niekanonicznym fragmencie Mk 16:15-17 nie ma odwołania do potrójnego imienia). Również fakt, że *wszystkie* przypadki chrztu utrwalone w Dziejach Apostolskich wiążą osoby chrzczone tylko z ‘imieniem Pana Jezusa’, *nigdy* zaś z ‘imieniem Ojca i Syna i Ducha Świętego’ rzuca cień podejrzenia na ich autentyczność, bo trudno mówić wtedy o zgodności między zleceniem a wykonaniem.

Pierwotny tekst Mt 28:19 mógł brzmieć mniej więcej tak, jak to jest w dziełach Euzebiusza sprzed soboru w Nicei: „**Idźcie, pozyskujcie uczniów ze wszystkich narodów w imię moje**” lub „**Idźcie i pozyskujcie uczniów ze wszystkich narodów, aby uwierzyli w imię moje**”, gdyż idea wiary w kontekście ‘imienia’ Jezusa przewija się w pewnych wersetach biblijnych (Jn 20:31; Dz 10:42,43; Rz 1:5; 1Jn 3:23; 5:13) mogących stanowić echo intertekstualne Mt 28:19. Taki wariant („aby uwierzyli we mnie”) spotykamy w Homilii „O wierze” 1:8 u perskiego biskupa Afrahata z pierwszej połowy IV wieku⁶.

هذه الكلمات كلها لحظتها حتى .

Idźcie i nauczajcie wszystkie narody, aby uwierzyły we mnie (tłum. Andrzej Uciecha⁷)

Ruszajcie w drogę, pozyskujcie uczniów ze wszystkich narodów, a oni uwierzą we Mnie (tłum. John Gwynn⁸)

Ruszajcie w drogę, pozyskujcie uczniów ze wszystkich ludzi, a oni uwierzą we mnie⁹ (tłum. Francis C. Burkitt¹⁰)

Pewne świadectwo przeciwko autentyczności słów „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” można znaleźć też w apokryfach z okresu I/II-V w., ponieważ w Zleceniu Wielkiej Misji częściej występują inwokacje do imienia Jezusa, a w trzech z nich figuruje wyrażenie „w imię moje” (*Ewangelia Świętej Dwunastki, List Piotra do Filipa, Dyskurs o Marii Bogurodzicy*). Natomiast słowa „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego” pojawiają się dopiero w dwóch apokryfach z okresu 200-250 r. (*Dziejach Piotra i Dziejach Apostoła Judy Tomasza*) i — co ciekawe — nie są włożone w usta Jezusa, lecz występują w opisie chrztu pewnych osób. *Jeśli tak było, to wszystkie dostępne gr. rękopisy EM od IV wieku wżwyz zawierają tutaj tekst skazony!*

Jeśli chodzi o stanowisko prof. George’a Howarda, uważa on, że krótki wariant w EMSZT musiał pojawić się dużo wcześniej niż w średniowieczu. Nie opowiada się on jednoznacznie za lub przeciw oryginalności krótszego zakończenia EM, aczkolwiek dopuszcza możliwość, że ma charakter oryginalny.¹¹ Tym samym zostawia miejsce dla dalszych badań w tej materii.

□

528 (w przygotowaniu). Na tych stronach omówione są takie kwestie jak: „hipoteza parafrazy”, „hipoteza skrócenia tekstu”, „hipoteza luźnego cytatu”, „hipoteza adaptacji”, „hipoteza wymyślenia wariantu”, „hipoteza cytowania z pamięci”, „hipoteza oryginalności”.

⁶ Tekst syryjski: William WRIGHT, *The Homilies of Aphraates, The Persian Sage. Edited From Syriac Manuscripts of the Fifth and Sixth Centuries in the British Museum, With an English Translation*, t. 1, Williams and Norgate, London 1869, s. 12, <http://books.google.pl/books?id=niwYAAAAAAJ> 20-02-2017.

⁷ Ks. Andrzej UCIECHA, „Afrahat *O wierze (Demonstratio Prima. De Fide. Patrologia Syriaca i, 5-45)*”, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, 2004, t. 37, z. 2, s. 164 [158-170], http://www.wtl.us.edu.pl/e107_plugins/wtl_ssh/index.php?numer=37,2&str=158-170 9-10-2016.

⁸ Angielski przekład Gwynna: „Go forth, make disciples of all nations and they will believe on Me” (Philip SCHAFF – Henry WACE, *A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, Vol. XIII, Part II: Gregory the Great Ephraim Syrus, Apahrat*, New York: The Christian Literature Company – Oxford and London: Parker & Company, 1898, s. 347, <https://archive.org/details/selectlibraryofn13scha> 14-10-2016).

⁹ Zwrot „we mnie”, zdaniem F. C. Conybeare’a, „zdaje się być głosem Euzebiańskiego zwrotu ‘w imię moje’” („Three Early Doctrinal Modifications of the Text of the Gospels (II. MATTHEW, ch. xxviii. verse 19.)”, *The Hibbert Journal. A Quarterly Review of Religion, Theology, and Philosophy*, Oxford, Vol. 1, Nr 1, October 1902–July 1903, s. 107, 108, <http://archive.org/details/hibbertjournal01londonuoft> 28-09-2016). Analiza Mt 28:19 jest na s. 102-108.

¹⁰ Angielski przekład Burkitta: „Go forth and make disciples of all peoples, and they shall believe in me” (F. C. BURKITT, *Evangelion da-Mepharreshe. The Curetonian Version of the Four Gospels, with the readings of the Sinai Palimpsest and the early Syriac Patristic Evidence*, t. 1, The University Press, Cambridge 1904, s. 172, 173, <https://archive.org/details/cu31924092359680> 5-06-2017).

¹¹ George HOWARD, *Hebrew Gospel of Matthew*, Mercer University Press, Macon (st. Georgia, USA) 1995, s. 192-194, <https://onedrive.live.com/redir?resid=8966EC987E9F4C92122886&authkey=!AHJJocxRvB1-Drc&ithint=file%2cpdf> 1-03-2017; TENZE, „A Note on the Short Ending of Matthew”, *The Harvard Theological Review*, Vol. 81, Nr 1/1988, s. 117-120.